УДК 37.011.3-051]-044.332-027.561]:378.147.091.33-027.22](045)

Гагарін Микола Іванович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, e-mail mikolagagarin0@gmail.com, https//orcid.org/0000-0002-4773-3303

Бузін Олександр Леонідович, аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20308, м. Умань, вул. Садова 28, тел.: (04744) 3-53-08, e-mail: buzinaleks75@gmail.com, https//orcid.org/0009-0001-4637-5153

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДИХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРНАТУРИ

Анотація. В статті висвітлено особливості професійної адаптації молодих учителів у процесі педагогічної інтернатури, наголошується на значущості та необхідності забезпечення партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу (учнями, педагогічним колективом, адміністрацією, батьками), насамперед з педагогом-наставником, який здійснює супровід та підтримку молодого вчителя під час першого року професійної діяльності.

Окреслено коло основних проблем з якими зустрічається молодий вчитель у професійній діяльності (складні педагогічні ситуації, які вимагають невідкладних і швидких рішень; взаємодія з новим колективом, керівництвом, представниками батьківського комітету та ін.; необхідність виконувати посадові обов'язки, що викликають розгубленість молодого фахівця; розчарування у здобутій професії; невідповідність між уявленнями про педагогічну діяльність та реальною ситуацією; перевантаженість низкою доручень, відсутність вмінь визначати пріоритети у роботі та розподіляти час).

Зроблено висновки про те, що різноманіття заходів педагогічної інтернатури сприяє професійній адаптації вчителів, дає можливість повноцінно самореалізуватися у професійній діяльності, побудувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку та зростання, з урахуванням власних можливостей, особистісно-професійних запитів молодого фахівця.

Матеріали дослідження можуть бути використані керівниками, закладів освіти, науково-педагогічними та педагогічним працівниками, в системі післядипломної освіти педагогічних кадрів в аспекті вдосконалення підготовки майбутніх педагогів. Подальших досліджень потребує проблема моніторингу стану професійної адаптації молодих учителів у закладах освіти.

Ключові слова: адаптація, професійна адаптація, педагогічна інтернатура, молоді вчителі, заходи педагогічної інтернатури, педагогічне партнерство.

Haharin Mykola Ivanovuch, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Department Pedagogics and Education Management, Pavlo

Tychyna Uman State Pedagogical University, Garden, 28, Uman, 20300, E-mail mikolagagarin0@gmail.com, https//orcid.org/0000-0002-4773-3303

Buzin Oleksandr Leonidovych, PhD student at the Department of Pedagogy and Education Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20308, Uman, Garden, 28, tel.: (04744) 3-53-08, e-mail: buzinaleks75@gmail.com, https//orcid.org/0009-0001-4637-5153

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF YOUNG TEACHERS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL INTERNSHIP

Abstract. The article highlights the peculiarities of professional adaptation of young teachers in the process of pedagogical internship, emphasizes the importance and necessity of ensuring partnership interaction between the participants of the educational process (students, teaching staff, administration, parents), first of all with a teacher-mentor who provides support and guidance to a young teacher during the first year of professional activity.

The range of main problems faced by a young teacher in professional activity is outlined (complex pedagogical situations that require urgent and quick decisions; interaction with a new team, management, representatives of the parent committee; the need to perform job duties that cause confusion of a young specialist; disappointment in the acquired profession; discrepancy between the ideas about teaching and the real situation; overloading with a number of assignments, lack of skills to prioritize work and develop a professional development program).

It is concluded that the variety of activities of the pedagogical internship contributes to the professional adaptation of teachers, makes it possible to fully realize themselves in their professional activities, build an individual trajectory of professional development and growth, taking into account their own capabilities, personal and professional needs of a young specialist.

The materials of the study can be used by managers, educational institutions, research and teaching staff, in the system of postgraduate education of pedagogical staff in terms of improving the training of future teachers. The problem of monitoring the state of professional adaptation of young teachers in educational institutions requires further research.

Keywords: adaptation, professional adaptation, pedagogical internship, young teachers, pedagogical internship activities, pedagogical partnership.

Постановка проблеми. Актуальність і значущість адаптації до професійної діяльності молодих вчителів зумовлена реформуванням системи освіти, ускладненням змістової сутності освітнього процесу, змінами, які відбуваються в соціально-економічній сфері суспільного життя, потребою забезпечення формування компетентного фахівця.

У концепції розвитку педагогічної освіти наголошується, що успішна професійна діяльність педагогічного працівника вимагає безперервного навчання в умовах динамічних змін та здатності адаптуватися до них [1, с. 17].

Відповідно, проблема забезпечення ефективної професійної адаптації молодих учителів є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття «адаптація», «професійна адаптація», «структура професійної адаптації», наукові засади професійної адаптації педагогів досліджували І. Білецька, О. Галус, Н. Довжук, О. Коберник, О. Мороз, А. Семез, Г. Сотська, О. Тринус, С. Шара, J. Pol, N. Vriesb, M. Astrid, T. Mainhard та ін. [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Дослідження проблем професійної адаптації у 80-х роках XX століття висвітлено у посібнику О. Мороза «Професійна адаптація молодого вчителя». Науковець наголошував, що процес професійної адаптації молодого вчителя має дві яскраво виражені сторони: діяльність учителя та діяльність шкільного педагогічного колективу; на основі власного багаторічного педагогічного досвіду, переконував, що ефективність адаптації у значній мірі залежить від конструктивної взаємодії учительського і шкільного педагогічного колективу [5].

Науковиця С. Шара аналізує професійну адаптацію молодих викладачів у закладах вищої освіти непедагогічного профілю та визначає професійну адаптованість як здатність до продуктивної професійно-педагогічної діяльності, спроможність реалізувати власний потенціал, успішно відповідати соціальним очікуванням [8].

У дослідженнях Н. Довжук наголошується, що успішність професійної адаптації в значній мірі визначається належною підготовкою та придатністю до професійної діяльності, яка формується у закладі вищої освіти під час навчання в магістратурі [4, с. 137].

Однак, незважаючи на значну кількість робіт, що характеризують означену проблематику, уваги потребує дослідження професійної адаптації молодих учителів у процесі педагогічної інтернатури.

Мета статті – визначити та схарактеризувати особливості професійної адаптації молодих вчителів в умовах педагогічної інтернатури.

Виклад основного матеріалу. Термін «адаптація» вперше був використаний науковцем Г. Аубертом у 1865 р. у біологічній, медичній психологічній науках та розумівся як зміна чутливості аналізаторів під впливом пристосування органів чуттів до діючих подразників [9]. Адаптація в наукових дослідженнях розглядається у клініко-біологічному, філософсько-соціологічному, соціально-психологічному, педагогічному аспектах. В загальному значенні дане поняття означає властивості «живої матерії» пристосовуватися до умов середовища, неперервного удосконалення особистості в природі та соціумі.

На думку Г. Оллпорта, особистість – це така динамічна організація психофізичних систем індивідуума, яка визначає його унікальний спосіб адаптації до середовища.

Педагогічний словник (за ред. С. Гончаренка) містить визначення терміну «адаптація професійна» як процесу або результату процесу пристосування працівника в початковий період його роботи до особливостей робочого місця [11, с. 15].

Вчений-педагог О. Мороз вважає, що «професійна адаптація являє собою складний процес взаємодії особистості з конкретним середовищем професійної діяльності, в результаті якого відбувається повне оволодіння професією, формуються необхідні професійні якості особистості і позитивно змінюється середовище адаптації». [5, с. 65].

У наукових розвідках А. Семеза [6] схарактеризовано етапи професійної адаптації педагогів: – передадаптація (пристосування до майбутніх уявних ситуацій, закріплення психологічної установки на адаптацію); – дезадаптація (відвикання від звичних умов, де людина перебувала до певного часу); – реадаптація (перехід від «нових» умов життя та звикання до інших); – дисадаптація (неадаптованість, особистість не здатна пристосуватися до нових умов соціуму).

Науковці виокремлюють чотири основні етапи адаптації людини до професійної діяльності. Перший етап передбачає формування базового психофізичного, морального та інтелектуального потенціалу, необхідного для ефективної професійної діяльності; профорієнтацію учнів, молоді; допрофесійну підготовку.

Другий етап охоплює пошук найприйнятніших робочих місць з урахуванням особистісного трудового потенціалу і кон'юнктури на ринку праці; професійний відбір працедавцями претендентів на певні вакансії; укладання трудової угоди, що регламентує умови праці на робочому місці.

На третьому етапі здійснюється входження в колектив, пристосування до режиму, організації праці, соціально-психологічних взаємин у групі; оволодіння професійними навичками, характерними для певної установи; інтеріоризація культур і норм організації.

Четвертий етап передбачає горизонтальну та вертикальну мобільність усередині підприємства, між підприємствами і професіями; входження адаптанта у систему неперервного професійного зростання та професійної творчості [6; 8].

На ефективність та тривалість професійної адаптації впливають соціально-економічні й соціокультурні чинники, зокрема, культурні цінності, нормативно-правова база, науково-методичне забезпечення, кон'юнктура ринку праці, кадрова політика підприємств. Ці чинники тісно пов'язані із суб'єктами педагогічного процесу (заклад загальної середньої освіти, заклад професійної освіти, служби зайнятості, трудові колективи) та органами регулювання професійної адаптації (органи державної влади та управління, регіональні координаційні центри тощо) [5].

Узагальнення поглядів вчених дало змогу виокремити періоди у структурі професійної адаптації учителя – професійне самовизначення випускника закладу загальної середньої освіти; адаптація першокурсників до основних вимог, притаманних учительській професії; динаміка професійної підготовки майбутнього вчителя; професійна адаптація молодого учителя до педагогічної діяльності, накопичення досвіду та майстерності, формування особистості педагога.

Вчений О. Мороз вважає, що професійна адаптація молодого вчителя є

багатоплановою і має такі основні складові як дидактична адаптація, адаптація до виховної роботи з учнівськими колективами, а також психофізіологічна адаптація. Одночасно, Мороз О. стверджує, що професійна адаптація учителя тісно пов'язана з соціально-психологічною і соціологічною адаптацією та адаптацією до географічних і етнічних особливостей регіону, побутовою та правовою адаптацією [5].

У дослідженнях О. Аніщенко молодий учитель розглядається як «дорослий учень», що володіє специфічними характеристиками: усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю з різними видами досвіду, готовністю до навчання, прагненням швидкої реалізації отриманих знань. Його навчання як дорослого учня має здійснюватися з урахуванням таких андрагогічних принципів:

– пріоритет самостійного навчання (провідна роль у процесі організації процесу навчання того, хто навчається);

– принцип спільної діяльності (організація процесу навчання дорослого у вигляді спільної діяльності тих, хто навчається, з тими, хто навчає);

– принцип опори на досвід того, хто навчається (використання життєвого (побутового, соціального, професійного) досвіду того, хто навчається);

– індивідуалізація навчання (створення тими, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, індивідуальної програми навчання, орієнтованої на конкретні освітні потреби і цілі навчання);

– системність навчання (дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання);

– контекстність навчання (спрямування навчання на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтація на досягнення конкретної мети); принцип актуалізації результатів навчання (невідкладне застосування на практиці набутих дорослим учнем знань, умінь, навичок, якостей);

– принцип елективності навчання (надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, засобів, термінів, місця навчання тощо);

– принцип усвідомленості навчання (усвідомлення тим, хто навчається, і тим, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання [12, с. 34].

Вважаємо, що до основних проблем з якими зустрічається молодий вчитель у професійній діяльності належать:

– складні педагогічні ситуації, які вимагають невідкладних і швидких рішень;

– взаємодія з новим колективом, керівництвом, необхідність виконувати посадові обов'язки, що викликають розгубленість молодого фахівця;

– розчарування у здобутій професії;

– невідповідність між уявленнями про педагогічну діяльність та реальною ситуацією;

– перевантаженість низкою доручень, відсутність вмінь визначати пріоритети у роботі та розподіляти час.

Сучасні зарубіжні вчені (J. Pol, N. Vriesb, M. Astrid, T. Mainhard) [9]

розробили «Опитувальник адаптивності підтримки вчителів» («The Questionnaire on Teacher Support Adaptivity» (QTSA)) в аспекті вдосконалення освітнього процесу, та виділили чотири аспекти адаптивності відповідно до теорії адаптивності: A+ (адаптивна підтримка з великою кількістю регулювання з боку викладача при низькому рівні розуміння здобувачів освіти), A- (адаптивна підтримка з малою кількістю регулювання при високому рівні розуміння); NA+ (неадаптивна підтримка з великою кількістю регулювання при високому рівні розуміння) і NA- (неадаптивна підтримка з малою кількістю регулювання при низькому рівні розуміння) [9].

На наш погляд, адаптацію молодих вчителів та ефективне здійснення педагогічної діяльності може забезпечити проходження ними педагогічної інтернатури. До основних завдань педагогічної інтернатури, згідно «Положення про педагогічну інтернатуру» (Наказ МОН України від 25 жовтня 2021 р. №1128) належать:

– створення системи професійно-педагогічної адаптації інтерна до реальних умов педагогічної діяльності, формування сприятливого мікроклімату та відчуття соціально-психологічного комфорту, встановлення доброзичливих взаємовідносин із учасниками освітнього процесу;

– розвиток компетентностей, педагогічної майстерності для виконання інтерном навчальної, виховної, методичної, організаційної роботи та іншої педагогічної діяльності;

– поліпшення культурологічної, мовної, психолого-педагогічної, комп'ютерної, методичної, практичної підготовки інтерна, формування його професійної готовності до самостійної педагогічної діяльності;

– формування поваги до професії і сумлінного ставлення до трудової діяльності;

– постійне вдосконалення форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

– залучення випускників закладів вищої освіти до педагогічної діяльності та зменшення плинності кадрів [13].

Науковці І. Білецька та О. Коберник наголошують, що метою професійної адаптації молодого вчителя у процесі проходження педагогічної інтернатури є набуття інтерном досвіду роботи в реальних умовах педагогічної діяльності, встановлення доброзичливих взаємовідносин із учасниками освітнього процесу, розвиток компетентностей, педагогічної майстерності для виконання інтерном навчальної, виховної, методичної, організаційної роботи та його готовності до самостійної педагогічної діяльності; вчені визначають провідні шляхи оптимізації процесу адаптації молодих учителів під час проходження педагогічної інтернатури: створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в колективі; систематична мотивація молодого вчителя до прояву ціннісного ставлення до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; підготовка наставників до роботи із інтернами [2, с. 57].

На наш погляд, особливої уваги та підтримки потребують випускники закладів освіти, що давно здобули освіту, але не мають досвіду роботи, випускники педагогічних закладів вищої освіти, які працювали в інших сферах

діяльності, вчителі, що мали перерву у педагогічній діяльності більше 3 років.

До основних заходів педагогічної інтернатури належать: проведення індивідуальних консультацій, наставницьких бесід з інтерном; допомога у підборі відповідної літератури, підготовці навчальних занять, розробленні дидактичних матеріалів тощо; взаємовідвідування навчальних занять, відвідування уроків досвідчених педагогічних працівників; здійснення моніторингу результатів навчання учнів; участь у тренінгах, навчальних семінарах з методичних питань, творчих звітах педагогічних працівників; вивчення досвіду кращих педагогів шляхом аналізу їхніх вебсайтів, вебресурсів професійних спільнот; залучення інтерна до партнерської взаємодії з науковцями та педагогами, участі в професійних спільнотах педагогічних працівників; психологічний супровід інтерна.

На нашу думку, такі якості молодих вчителів, як гнучкість і адаптабельність, конкурентостійкість, індивідуалізм, сприяють професійній адаптації молодих вчителів, водночас, провідне значення має налагодження партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу (учнями, педагогічним колективом, адміністрацією, батьками), насамперед з педагогом-наставником, який здійснює супровід та підтримку молодого вчителя під час першого року професійної діяльності.

Поділяємо точку зору дослідниці О. Тадеуш, що визначає поняття педагогічного партнерства як «процес суб'єкт-суб'єктних відносин в організації та проведенні спільної ціннісно-орієнтованої діяльності, заснованої на конструктивному діалоговому спілкуванні, що розширює мотивоване розуміння ними освітнього процесу і призводить до якісних змін» [14, с. 62].

Ефективність запровадження педагогічного партнерства залежить від низки чинників: високий рівень розвитку навичок соціально-педагогічного спілкування, професійна готовність викладача до гуманізації освітнього середовища; відкритість та взаємоповага усіх сторін освітнього процесу; позитивна налаштованість та взаємозалежність суб'єктів партнерства; право на індивідуальність та автентичність кожного, відповідальність, дотримання академічної доброчесності; орієнтування здобувачів освіти на доцільне використання під час виконання завдань сучасного унаочнення матеріалу; відкритість обміну досвідом партнерів (роботодавців, фахівців-практиків, педагогів з інших закладів освіти).

Висновки. Таким чином, професійна адаптація потребує забезпечення партнерських відносин між молодим учителем та педагогом-наставником Різноманіття заходів педагогічної інтернатури сприяє професійній адаптації вчителів, дає можливість повноцінно самореалізуватися у професійній діяльності, побудувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку та зростання, з урахуванням власних та професійних можливостей, особистісно-професійних запитів молодого фахівця.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальших досліджень потребує проблема моніторингу стану професійної адаптації молодих учителів у закладах освіти.

Література:

1. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. URL https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti
2. Білецька І. О., Коберник О. М. Професійна адаптація молодого вчителя у процесі педагогічної інтернатури. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип. 7(25). С. 46–59.
3. Галус О. М. Психолого-педагогічні проблеми адаптації студентів до навчання у ступеневому вищому педагогічному навчальному закладі. *Вісник Прикарпатського ун-ту ім. В. Стефаника. Педагогіка*. Івано-Франківськ : Плай. 2013. Вип. VIII. С. 77–86.
4. Довжук Н. Ш. Експериментальне дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки. *Витоки педагогічної майстерності.* 2017. Вип. 19. С. 137–142.
5. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя: навч. посібник. Київ: КДПІ ім. О. М. Горького. 1980. 95 с.
6. Семез А. А. Професійна адаптація як процес трансформації особистості молодого вчителя. *Наукові записки.* Вип. 88. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 217–221.
7. Сотська Г. І., Тринус О. В. Професійна адаптація молодого вчителя в сучасних умовах. EDUKACJA ZAWODOWA I USTAWICZNA. nr 5/2020. Warszava. 2020. S. 89–101.
8. Шара С. О. Професійна адаптація молодих викладачів закладів вищої освіти непедагогічного профілю : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 241 с.
9. Pol J., Vriesb N., Astrid M.G., Poorthuisa A., Mainhard T. The Questionnaire on Teacher Support Adaptivity (QTSA): Reliability and Validity of Student Perceptions. *The Journal of Experimental Education* Volume 91, 2023. Issue 4. 765–797.
10. Aubert H. Physiologie der Netzhout. Breslau : 1865. 245 p.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
12. Аніщенко О. В. Структура, процедура конструювання і практична реалізація технологій навчання дорослих. / Сучасні технології освіти дорослих посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2013. С. 6–36.
13. Про затвердження Положення про педагогічну інтернатуру. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1670-21#Text
14. Тадеуш О. М. Освітнє партнерство у просторі вищої школи: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Педагогічна освіта*: *Теорія і практика*. *Психологія*. *Педагогіка*, 2020. № 33 (1). С. 61–68.

References:

1. Pro zatverdzhennia kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity. URL https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti [in Ukrainian].
2. Biletska, I. O., Kobernyk, O. M. (2023). Profesiina adaptatsiia molodoho vchytelia u protsesi pedahohichnoi internatury [Professional adaptation of a young teacher in the process of pedagogical internship]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. 2023. *issue* 7(25). 46–59. [in Ukrainian].
3. Halus, O. M. (2013). Psykholoho-pedahohichni problemy adaptatsii studentiv do navchannia u stupenevomu vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi. [Psychological-pedagogical problems of students' adaptation to study in a graduate higher pedagogical educational institution]. *Visnyk Prykarpatskoho un-tu im. V. Stefanyka. Pedahohika.* Ivano-Frankivsk : Plai. *issue* VIII. 77–86. [in Ukrainian].
4. Dovzhuk, N. Sh. (2017). Eksperymentalne doslidzhennia profesiinoi adaptatsii maibutnikh vykladachiv medyko-biolohichnykh dystsyplin vyshchykh navchalnykh zakladiv u protsesi mahisterskoi pidhotovky [Experimental study of professional adaptation of future teachers

of medical and biological disciplines of higher educational institutions in the process of master's training]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti. issue* 19. 137–142. [in Ukrainian].

5. Moroz, O. H. (1980). Profesiina adaptatsiia molodoho vchytelia: navch. posibnyk. Kyiv: KDPI im. O. M. Horkoho. [in Ukrainian].

6. Semez, A. A. (2018). Profesiina adaptatsiia yak protses transformatsii osobystosti molodoho vchytelia [Professional adaptation as a process of personality transformation of a young teacher]. *Naukovi zapysky. issue* 88. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. 217–221. [in Ukrainian].

7. Sotska, H. I., Trynus O. V. (2020). Profesiina adaptatsiia molodoho vchytelia v suchasnykh umovakh. EDUKACJA ZAWODOWA I USTAWICZNA. nr 5/2020. Warszava. 89–101. [in Ukrainian].

8. Shara, S. O. (2018). Profesiina adaptatsiia molodykh vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity nepedahohichnoho profiliu : monohrafiia. Poltava : PUET. 241 s. [in Ukrainian].

9. Pol J., Vriesb N., Astrid M.G., Poorthuisa A., Mainhard T. The Questionnaire on Teacher Support Adaptivity (QTSA): Reliability and Validity of Student Perceptions. *The Journal of Experimental Education* Volume 91, 2023. Issue 4. 765–797. [in English].

10. Aubert, H. (1865). Physiologie der Netzhout. Breslau. 245 p. [in Ukrainian].

11. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv : Lybid. 376 s. [in Ukrainian].

12. Anishchenko, O. V. (2013). Struktura, protsedura konstruiuvannia i praktychna realizatsiia tekhnolohii navchannia doroslykh. *Suchasni tekhnolohii osvity doroslykh*. Kirovohrad: Imeks-LTD. 6–36. [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro pedahohichnu internaturu. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1670-21#Text [in Ukrainian].

14. Tadeush, O. M. (2020). Osvitnie partnerstvo u prostori vyshchoi shkoly: vitchyznianyi ta zarubizhnyi dosvid [Educational partnership in the space of a higher school: domestic and foreign experience]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, 2020. *issue* 33 (1). 61–68. [in Ukrainian].